

تحلیل انگیزاننده‌های مشارکت در توسعه گردشگری پایدار از دیدگاه ساکنان محلی منطقه حفاظت شده دز

منصور غنیان^۱ و آذر هاشمی‌نژاد^۲

تاریخ وصول: ۱۳۹۵/۱/۱۵، تاریخ تایید: ۱۳۹۵/۲/۱۵

چکیده

تحقیق حاضر با هدف تحلیل انگیزاننده‌های مشارکت در توسعه گردشگری پایدار از دیدگاه ساکنان محلی منطقه حفاظت شده دز به تحریر درآمدهاست. جامعه آماری تحقیق شامل ساکنان هفده روستای منطقه حفاظت شده دز با جمعیت ۶۷۶۴ نفر می‌باشد که تعداد ۳۵۲ نفر بر اساس جدول مورگان و تاکمن و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. جمع آوری اطلاعات از طریق پرسشنامه محقق ساخت که روایی آن با نظر تیمی از متخصصان موضوعی تأیید گردید. به منظور پایایی آن از ضریب آلفای کرنباخ استفاده شد که مقادیر بین ۰/۸۰ تا ۰/۸۷ به دست آمد. نتایج حاصل از تحقیق نشان داد که مهم‌ترین انگیزه ساکنان محلی برای مشارکت در فعالیت‌های توسعه گردشگری پایدار، «اختصاص امتیازاتی از طرف دولت به مشارکت‌کنندگان در حفاظت از محیط زیست»، «افزایش فرصت‌های تفریح و امکانات رفاهی روستا و منطقه»، «توجه بیشتر دولت به منطقه»، «احساس افتخار و تعلق خاطر نسبت به منطقه»، «علاقه به فعالیت‌های گردشگری پایدار و حفاظت از منابع طبیعی و چشم‌اندازهای منطقه» بوده است. همچنین سه متغیر رضایت از پیامدهای زیست محیطی گردشگری، رضایت از پیامدهای اجتماعی گردشگری، رضایت از پیامدهای اقتصادی گردشگری، ۴۴ درصد از تغییرات متغیر وابسته «انگیزه مشارکت ساکنان محلی در فعالیت‌های توسعه گردشگری پایدار» را تبیین می‌کنند.

کلیدواژه‌ها: انگیزه، مشارکت، توسعه گردشگری پایدار، محیط زیست، کسب و کار.

۱. دانشیار دانشکده مهندسی زراعی و عمران روستایی، دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان m_ghanian@yahoo.com

۲. دانشجوی دکتری ترویج کشاورزی، دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان azar.hasheminejad@gmail.com

مقدمه

با توجه به تنوع محیط زیست و جاذبه‌های طبیعی در کشور، هیچ ارگانی به تنهایی قادر به حفاظت از تمامی مناظر طبیعی نخواهد بود و از آنجا که محیط زیست هسته مرکزی صنعت جهانگردی را تشکیل می‌دهد، گسترش فرهنگ حفظ منابع طبیعی و بهینه‌سازی فرهنگ گردشگری و توسعه همه‌جانبه آن در آینده، می‌بایست بر محور توجه به جامعه ملی و مشارکت‌های مردمی استوار باشد. تبعات چنین نگرشی در درازمدت موجب بهبود وضعیت محیط زیست، گردشگری و توسعه پایدار در کشور خواهد بود (رضوانی، ۱۳۸۰). امروزه گردشگری به‌عنوان یکی از صنایع، از بخش‌های اقتصادی با رشد بسیار بالادر جهان، بخصوص در کشورهای درحال توسعه است (رینزین و همکاران^۱، ۲۰۰۷؛ ثابت^۲، ۲۰۰۷). گردشگری یکی از راهبردهای ویژه توسعه روستایی برای ورود ارز و ایجاد شغل و حمایت از رشد همه‌جانبه است (ویلسون^۳، ۲۰۰۱) و به دلیل اثرات چشمگیری که فعالیت‌های گردشگری در اقتصاد مناطق پذیرنده گردشگران بر جای می‌گذارد، باید توجه فراوانی به این فعالیت معطوف شود (علیزاده، ۱۳۸۱). جامعه‌ای که از گردشگری به‌عنوان یک ابزار جایگزین برای تقویت توسعه اقتصادی استفاده می‌کند، باید گردشگری پایدار را برای پاسخگویی به نیازها و خواسته‌های مردم آن توسعه دهد (ایاگلس و همکاران^۴، ۲۰۰۲). گردشگری پایدار، مشاهده نیازهای کنونی گردشگران و جامعه میزبان است در حالی که فرصت‌ها را برای نسل‌های آینده حفظ کرده و افزایش می‌دهد (باروس و دیوید^۵، ۲۰۰۷). در واقع گردشگری پایدار یک نوع از گردشگری نیست، بلکه فرایندی است که باید کلیه انواع گردشگری را بهبود بخشد و افراد را نسبت به محیط‌زیست مسئولیت‌پذیر سازد (اوزن و یلسینکایا^۶، ۲۰۰۷). با توجه به اینکه مردم، منابع و مشارکت سه رکن اصلی توسعه پایدار را تشکیل می‌دهند، مشارکت، هدف و وسیله رسیدن به توسعه گردشگری پایدار است (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۰). اینک روشن شده که باید توسعه و اداره گردشگری به شیوه‌ای منسجم، کنترل‌شده و پایدار بر مبنای برنامه‌ریزی مؤثر صورت گیرد تا از این رهگذر، بدون ایجاد مشکلات جدی اجتماعی و زیست‌محیطی برای ناحیه موردنظر، منافع چشم‌گیر اقتصادی را در پی داشته باشد و منابع گردشگری برای استفاده در آینده نیز حفظ شود. لذا به منظور

-
1. Rinzin et al
 2. Thabet
 3. Wilson
 4. Eagles et al
 5. Baros & David
 6. Ozen & Yalcinkaya

ایفای نقش مثبت گردشگری در فرآیند توسعه روستایی، لازم است مشارکت مردم محلی در زمینه گردشگری مورد توجه قرار گیرد (بخشی‌زاده و همکاران، ۱۳۸۷). بنابه شواهد تجربی، شناسایی نیازهای مردم محلی و دیگر دست‌اندرکاران و بازشناخت جایگاه واقعی آنان در راستای مشارکت مؤثر در همه مراحل فرآیند توسعه پایدار، اولین گام هر نوع مداخله‌گری موفق در فرآیند توسعه پایدار منابع طبیعی به شمار می‌رود (اسدی، ۱۳۸۷). با توجه به اینکه مشارکت اجتماعی یکی از سازوکارهای توانمندسازی مردم برای مشارکت در توسعه جامعه است، دانشمندان غربی بر این موضوع توافق دارند که مشارکت اجتماعی فعال در فرآیند تصمیم‌گیری برای جوامع محلی سودمند خواهد بود. با این حال در کشورهای در حال توسعه، مشارکت در فرآیند توسعه گردشگری پایدار و حفاظت از محیط‌زیست به علت ضعف‌های ساختاری و محدودیت‌های فرهنگی و اجرایی بسیار دشوار است (عارف و ردزونن، ۲۰۰۹). افزایش مشارکت اجتماعی به‌عنوان هدفی برای توانمند ساختن جامعه به‌منظور حل مشکلات اجتماعی است و در توسعه صنعت گردشگری پایدار، مشارکت اجتماعی به‌عنوان راهی برای توزیع عادلانه منافع توسعه صنعت گردشگری برای تمام اعضای جامعه محلی در نظر گرفته شده است (لاسکر و همکاران، ۲۰۰۱). جوامع محلی اصلی‌ترین بهره‌برداران از منابع موجود به خصوص در مناطق حفاظت شده هستند، حفاظت موفقیت‌آمیز از این مناطق، نیازمند مشارکت بهره‌برداران و ساکنین مجاور است و برای جلب مشارکت جوامع پیرامونی این مناطق نیاز به شناسایی بسترها و زمینه‌های مشارکت در این جوامع می‌باشد.

منطقه حفاظت شده دز نیز با دارا بودن تراکم و ترکیبی اختصاصی از پوشش گیاهی، ضمن تشکیل زیست‌بوم کلان در خود، منشاء ارزش‌های زیستی مختلف در منطقه گردیده که حیات اجتماعی و اقتصادی را دگرگون کرده است، در نزدیکی حاشیه آن تعدادی روستا استقرار یافته است که این موضوع حاکی از این است که نیازهای اصلی زندگی حاشیه نشین‌ها از جنگل و بیشه‌ها و دیگر پتانسیل‌های موجود در آن تامین شده است (شرکت جهاد تحقیقات آب و آبخیزداران، ۱۳۸۱). معمولاً روستاییانی که در طبیعت و در نزدیکی مناطق حفاظت‌شده و پارک‌های ملی زندگی می‌کنند، دارای درآمد کمی هستند و گزینه‌های اقتصادی پایدار زیادی ندارند و گردشگری می‌تواند برای این دسته از مردم، گزینه اقتصادی باارزشی به شمار آید و می‌تواند آنها را به عوامل اجرایی مؤثر در حفاظت از منابع طبیعی تبدیل نماید و

-
1. Aref&Redzunan
 2. Lasker et al

چون رفاه آنها وابسته به حفظ کیفیت محیط‌زیست است، از هیچ‌گونه تلاشی برای در حفاظت از آن دریغ نخواهند کرد (باشل و همکاران^۱، ۲۰۰۷). بنابراین توسعه گردشگری پایدار بدون حمایت و مشارکت مردم در جامعه محلی امکان‌پذیر نخواهد بود (گیورسی و رادفورد^۲، ۲۰۰۳) و باید به‌عنوان یک عنصر مهم در برنامه‌های توسعه گردشگری پایدار مورد توجه قرار گیرند از جمله مطالعاتی که در این زمینه انجام شده است، نیکرسون و همکاران^۳ (۲۰۰۱) در مطالعه خود در مونتانا^۴ آمریکا به این نتیجه دست یافتند که انگیزاننده‌های مشارکت در فعالیت‌های گردشگری، ایجاد درآمد و اشتغال برای اعضای خانواده، مصاحبت و ارتباط با گردشگران، ایجاد سرگرمی و پرشدن اوقات فراغت، استفاده بهتر از منابع و آموزش به گردشگران می‌باشد. آرایش و حسینی (۱۳۸۹) در تحلیل رگرسیونی عوامل مؤثر بر مشارکت مردم در حفظ و احیاء، توسعه و بهره‌برداری منابع طبیعی تجدیدشونده از دیدگاه کارشناسان منابع طبیعی استان ایلام به این نتایج دست یافتند که بین متغیرهای عوامل سیاسی - قانونی، اجتماعی - فرهنگی، قابلیت‌های مروجین منابع طبیعی، ساختار و برنامه‌ریزی تشکیلات ترویج، متغیرهای اقتصادی و روانشناختی با متغیر مشارکت مردمی رابطه وجود دارد. سلیمانی و همکاران (۱۳۸۸) در مطالعه خود در نواحی روستایی شهرستان ایذه در استان خوزستان به این نتایج دست یافتند که وجود نگرش مثبت در بین جوامع محلی، نگرش آنها را از فعالیت‌های گردشگری تا حد زیادی بالا می‌برد و همچنین افزایش رضایتمندی آنها از فعالیت‌های گردشگری، رابطه مثبت و معنی‌داری با میزان حمایتشان از برنامه‌های توسعه گردشگری دارد. غنیا و همکاران (۱۳۸۹) در مطالعه موردی خود با عنوان تحلیل ابعاد گردشگری روستایی با رویکرد جنسیتی از دیدگاه جامعه‌میزبان در منطقه اورامان به این نتیجه رسیدند که مهم‌ترین انگیزه زنان از شرکت در برنامه‌های گردشگری، علاقه شخصی، یافتن منابع درآمدی جدید، کمک به ایجاد تصور مثبت در بین گردشگران در مورد منطقه، یافتن شغل برای سایر اعضای خانواده و خارج شدن از فضای یکنواخت زندگی بوده است.

بر این اساس در این پژوهش به‌منظور توسعه گردشگری پایدار با مشارکت ساکنان محلی در سطح منطقه حفاظت‌شده دز به شناسایی زمینه‌های اصلی انگیزه مشارکت ساکنان محلی در فعالیت‌های توسعه گردشگری پایدار پرداخته شده است و در این راستا اهداف اختصاصی زیر را نیز مورد بررسی قرار داده

-
1. Bushell et al
 2. Gursoy & Rutherford
 3. Nikerson et al
 4. Montana

است:

- بررسی انگیزه مشارکت ساکنان محلی در فعالیت‌های توسعه گردشگری پایدار منطقه مورد مطالعه
- بررسی رضایت از پیامدهای اقتصادی گردشگری پایدار در منطقه مورد مطالعه از دیدگاه ساکنان محلی منطقه
- بررسی رضایت از پیامدهای اجتماعی- فرهنگی گردشگری پایدار در منطقه مورد مطالعه از دیدگاه ساکنان محلی منطقه
- بررسی رضایت از پیامدهای زیست محیطی گردشگری پایدار در منطقه مورد مطالعه از دیدگاه ساکنان محلی
- بررسی موانع توسعه گردشگری پایدار از دیدگاه ساکنان محلی

معرفی منطقه مورد مطالعه

اتحادیه بین‌المللی حفاظت از منابع طبیعی، اظهار داشت که یک منطقه حفاظت شده، یک محدوده جغرافیایی می‌باشد که به روشنی تعریف شده، به رسمیت شناخته شده و از طریق قانونی یا دیگر ابزارهای مؤثر برای حفاظت طولانی مدت از طبیعت، خدمات مرتبط با طبیعت‌گردی و ارزش‌های فرهنگی مدیریت می‌شوند (اتحادیه بین‌المللی حفاظت از تنوع زیستی، ۱، ۲۰۰۸). منطقه مورد بررسی در این مطالعه، منطقه حفاظت‌شده و پناهگاه حیات‌وحش دز واقع در شهرستان دزفول می‌باشد. در حوزه آبخیز رود دز، از حدود ۲۵ کیلومتری جنوب شهرستان دزفول، منطقه و پناهگاه حیات‌وحش دز شروع و تا نزدیکی محل تلاقی دز به کارون، واقع در بند قیر ادامه دارد. منطقه دز که شامل پناهگاه و منطقه حفاظت‌شده دز می‌باشد، در موقعیت ۳۱' و ۳۵° تا ۳۲' و ۱۵° عرض شمالی و ۴۸' و ۲۱° تا ۴۸' و ۵۱° طول شرقی واقع گردیده است و شامل ۱۷ روستا در حاشیه شرقی و غربی می‌باشد. طول متوسط پناهگاه حیات‌وحش دز ۲۰ کیلومتر است که وسعت آن بالغ بر ۵۲۴۰ هکتار می‌باشد. طول‌ترین عرض در منطقه پناهگاه، حدفاصل جنگل عاطی در شرق رودخانه و جنگل چغازنبیل در غرب رودخانه واقع شده است که بالغ بر ۵۵۰۰ متر می‌باشد. کوتاهترین عرض نیز در منطقه، حدفاصل جنگل احرار در غرب رودخانه و جنگل عبدالسادات در شرق رودخانه بالغ بر ۲۵۰ متر است. وجود جنگل و گیاه در منطقه باعث حذف بسیاری از عوامل مضر حیات‌جهت سایر موجودات زنده می‌گردد و در ضمن برخی گونه‌های گیاهی می‌توانند به‌عنوان شاخص وجود برخی آلودگی‌ها، پیش از اینکه انسان بوجود آنها پی ببرد علایمی را از خود بروز دهند. همچنین از ویژگی‌های اقتصادی- اجتماعی منطقه شامل نگهداشت آب و تامین آب اراضی کشاورزی همجوار، حاصلخیزی خاک و توسعه امر کشاورزی در اراضی

1 . Secretaria of the Convention on Biological Diversity

همجوار، تامین علوفه دام‌های محلی، ایجاد زمینه تفرج و تفریح می‌باشد.

شکل ۱. محدوده و موقعیت منطقه حفاظت شده دز

روش تحقیق

این تحقیق از نظر ماهیت، در زمره تحقیقات کمی، از نظر هدف، کاربردی، از لحاظ گردآوری داده‌ها، پیمایشی و از لحاظ میزان نظارت و درجه کنترل متغیرها، غیر آزمایشی محسوب می‌شود. جامعه آماری تحقیق شامل ساکنان هفده روستای (علوان، شهید بهشتی، عایش، لازم، یعقوب، نوبافر، حاجات، عاطی، عبدعون، فندی، حمزه، ابوسلیله، طالب سرداحی، صالح سعید، خماط، مطلب، ابوالقیفه) منطقه حفاظت‌شده دز با جمعیت ۶۷۶۴ نفر می‌باشد. برای تعیین حجم نمونه موردنظر از جدول مورگان و تاکن استفاده شد که با توجه به جدول، حجم نمونه ۳۵۲ نفر انتخاب شد و پس از تعیین حجم نمونه با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی پرسشنامه‌های موردنظر در روستاهای نمونه تکمیل شد. جهت جمع‌آوری داده‌های موردنیاز در این تحقیق، پرسشنامه‌ای شامل ۷ بخش (مشخصات فردی، انگیزه ساکنان محلی برای مشارکت در فعالیت‌های توسعه گردشگری پایدار، آگاهی ساکنان محلی از ویژگی‌های یک منطقه حفاظت‌شده، دیدگاه ساکنان محلی در خصوص موانع و معضلات توسعه گردشگری پایدار، رضایت ساکنان محلی از توسعه گردشگری پایدار در سطح منطقه در سه بعد اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و زیست محیطی) توسط محقق طراحی گردید. روایی پرسشنامه با نظر تیمی از متخصصان موضوعی تأیید گردید. پایایی آن نیز از طریق ضرایب آلفای کرنباخ برای بخش‌های مختلف شامل انگیزه مردم محلی برای مشارکت برابر ۰/۸۷، رضایت از پیامدهای اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و زیست محیطی توسعه گردشگری پایدار به ترتیب برابر با ۰/۸۳، ۰/۸۱، ۰/۸۰ و در خصوص موانع و معضلات توسعه گردشگری پایدار برابر با ۰/۸۵ بدست آمد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSSv20 انجام شده است.

بحث و نتایج

ویژگی‌های شخصی پاسخگویان

از تعداد ۳۵۲ نفر افراد مورد مطالعه، ۱۹۰ نفر (۵۴ درصد) را مردان و ۱۶۲ نفر (۴۶ درصد) را زنان تشکیل داده‌اند. از این تعداد ۲۷۲ نفر (۷۷/۳ درصد) جامعه مورد مطالعه متأهل و ۸۰ نفر (۲۲/۷ درصد) مجرد بودند. ۱۲۹ نفر (۳۶/۶ درصد) از نمونه آماری در تشکلهای محلی همانند بسیج محلی و نهضت سوادآموزی عضو بوده و ۲۲۳ نفر (۶۳/۴ درصد) در تشکلهای محلی عضویت نداشته‌اند. همچنین ۱۳۳ نفر (۳۷/۸ درصد) با سازمان‌های حفاظت از محیط‌زیست و پاسگاه شکاربانی منطقه حفاظت‌شده دز همکاری داشته و ۲۱۹ نفر (۶۲/۲ درصد) همکاری نداشته‌اند. کمترین سابقه مشارکت فعالیت‌های زیست‌محیطی در بین افراد مورد مطالعه یک سال و بیشترین سابقه مشارکت در فعالیت‌های زیست‌محیطی ۱۰ سال بوده است. کمترین سن افراد مورد مطالعه ۱۶ سال، بیشترین سن ۶۷ سال و میانگین سنی آنها تقریباً ۳۵ سال بوده و از بین افراد مورد مطالعه ۹۳ نفر (۲۶/۴ درصد) شغل آزاد، ۴۰ نفر (۱۱/۴ درصد) کارمند، ۳۸ نفر (۱۰/۸ درصد) زراعت، ۲۴ نفر (۶/۸ درصد) دامداری، ۱۰ نفر (۲/۸ درصد) کارگر و ۱۴۷ نفر (۴۱/۸ درصد) بیکار بودند. تنها ۲۳ نفر (۶/۵ درصد) اذعان داشته‌اند که شغلی مرتبط با گردشگری داشته و ۳۲۹ نفر (۹۳/۵ درصد) شغل خود را مرتبط با گردشگری ندانسته‌اند. همچنین ۱۳ نفر (۳/۷ درصد) از نمونه آماری از نظر سطح تحصیلات بی‌سواد، ۱۷۰ نفر (۴۸/۳ درصد) کم‌سواد، ۱۲۱ نفر (۳۴/۴ درصد) دارای مدرک دیپلم و ۴۸ نفر (۱۳/۶ درصد) تحصیلات دانشگاهی داشته‌اند.

دیدگاه ساکنان محلی در خصوص ویژگی‌های یک منطقه حفاظت‌شده

از نظر ساکنان محلی در خصوص یک منطقه حفاظت‌شده، ویژگی‌هایی شامل «سرزمین‌های نامسکون دارای اهمیت ملی و ویژگی‌های خاص زیست‌محیطی»، «محدوده‌ها یا زیستگاه‌های طبیعی نمونه برای جانوران وحشی»، «منطقه‌ای با هدف حفظ گونه‌های گیاهی و جانوری و منابع طبیعی و فرهنگی»، در اولویت‌های اول قرار داشتند. این نتایج نشان می‌دهد که ساکنان منطقه حفاظت‌شده دز از ویژگی‌های یک منطقه حفاظت‌شده به‌طور نسبی مطلع می‌باشند و این امر می‌تواند در مشارکت آنها در امر حفاظت و توسعه گردشگری پایدار اثر مثبتی داشته باشد.

انگیزه مشارکت ساکنان محلی در فعالیتهای توسعه گردشگری پایدار

نتایج تحقیق نشان داد که مهم‌ترین انگیزه ساکنان محلی برای مشارکت در فعالیتهای توسعه گردشگری پایدار، به ترتیب «اختصاص امتیازاتی از طرف دولت به مشارکت‌کنندگان در حفاظت از محیط زیست»، «افزایش فرصتهای تفریح و امکانات رفاهی روستا و منطقه»، «توجه بیشتر دولت به منطقه»، «احساس افتخار و تعلق خاطر نسبت به منطقه»، «علاقه به فعالیتهای گردشگری پایدار و حفاظت از منابع طبیعی و چشم‌اندازهای منطقه» بوده و عوامل «پرکردن اوقات فراغت»، «وجود منابع مالی کافی برای انجام فعالیتهای حفاظتی و تولیدی - خدماتی مرتبط با گردشگری»، «تغییر نقش اجتماعی و اقتصادی زنان در اثر مشارکت»، «کاهش اشتغال در بخش کشاورزی و ایجاد اقتصاد جایگزین»، «کسب درآمد بیشتر برای خود و خانواده» در اولویت‌های آخر انگیزه مشارکت آنها در فعالیتهای توسعه گردشگری پایدار قرار داشتند. لذا محوریت انگیزه آنها در قالب انگیزه‌های مشارکت مدنی و تنوع‌بخشی می‌گنجد و جنبه اقتصادی ندارد.

رضایت از پیامدهای اقتصادی گردشگری پایدار در منطقه مورد مطالعه از دیدگاه ساکنان محلی منطقه

نتایج حاصل از تحقیق نشان داد که از نظر ساکنان محلی، مهم‌ترین اثرات اقتصادی توسعه گردشگری در منطقه به ترتیب «ایجاد فرصتهای شغلی جدید در روستا»، «توجه بیشتر دستگاه‌های دولتی به روستا»، «تشویق سرمایه‌گذاری در بخش غیرکشاورزی» و «خودکفایی و تقویت اقتصاد محلی» می‌باشند. این نشان می‌دهد ساکنانی که در منطقه حفاظت‌شده زندگی می‌کنند و اغلب دارای درآمد کمی هستند که غالباً از راه کشاورزی و دامداری کسب می‌شود، طبیعت‌گردی را یکی از توان‌های بالقوه منطقه برای اشتغال‌زایی و ایجاد اقتصادهای جایگزین از طریق ایجاد مشاغل کوچک و متوسط دانسته‌اند که منجر به تنوع اقتصاد روستایی، خودکفایی و بالا بردن سطح زندگی می‌شود. این نتایج با یافته‌های تاتوقلو و همکاران (۲۰۰۰)، توسان (۲۰۰۲)، مهدوی (۱۳۸۷)، علیقلی‌زاده فیروزجایی و همکاران (۱۳۸۶) و میرزایی (۱۳۸۸) مطابقت دارد.

رضایت از پیامدهای اجتماعی - فرهنگی گردشگری پایدار در منطقه مورد مطالعه از دیدگاه ساکنان محلی منطقه نتایج همچنین نشان داد که از نظر ساکنان محلی، «معرفی جاذبه‌های زیست محیطی»، «افزایش تبادلات فرهنگی»، «بهبود وضعیت آموزش در روستا» و «تغییر برخی از هنجارهای اجتماعی روستا» از مهم‌ترین اثرات اجتماعی - فرهنگی توسعه گردشگری می‌باشند. این نتایج با یافته‌های تاتوقلو و همکاران (۲۰۰۰)، ون بروک (۲۰۰۱)، مهدوی (۱۳۸۷) همخوانی دارد.

رضایت از پیامدهای زیست محیطی گردشگری پایدار در منطقه مورد مطالعه از دیدگاه ساکنان محلی منطقه نتایج تحقیق در رابطه با سنجش نگرش ساکنان محلی نسبت به اثرات زیست محیطی گردشگری نشان داد که «افزایش درک مردم منطقه نسبت به منافع حاصل از چشم‌اندازها و حیات وحش»، «بهبود وضعیت جاده‌ها و راه‌های ارتباطی روستا»، «افزایش سطح بهداشت عمومی در روستا» و «حفاظت از چشم‌اندازها و حیات وحش منطقه» از مهم‌ترین اثرات زیست محیطی می‌باشند که با یافته‌های مهدوی (۱۳۸۷) همخوانی دارد.

موانع توسعه گردشگری پایدار در منطقه مورد مطالعه از دیدگاه ساکنان محلی منطقه

نتایج تحقیق در رابطه با موانع و معضلات توسعه گردشگری پایدار از دیدگاه ساکنان محلی با میزان انگیزه کم برای مشارکت در فعالیت‌های توسعه گردشگری پایدار نشان داد که، مهم‌ترین موانع توسعه گردشگری پایدار شامل «پایین بودن سطح آگاهی جامعه روستایی در مورد گردشگری و جاذبه‌های گردشگری منطقه»، «عدم حمایت کافی از بخش خصوصی و تشویق سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری»، «فقدان آموزش مستمر جهت تربیت افراد کارآزموده با تکیه بر افراد محلی در ارتباط با گردشگری»، و «نبود برنامه‌ریزی مناسب به منظور پر کردن اوقات فراغت گردشگران» می‌باشد. اما مهم‌ترین موانع توسعه گردشگری پایدار از نظر ساکنانی که انگیزه زیادی برای مشارکت در فعالیت‌های توسعه گردشگری پایدار داشتند، شامل «نبود برنامه‌ریزی مناسب به منظور پر کردن اوقات فراغت گردشگران»، «پایین بودن سطح آگاهی جامعه روستایی در مورد گردشگری و جاذبه‌های گردشگری منطقه»، «فقدان آموزش مستمر جهت تربیت افراد کارآزموده با تکیه بر افراد محلی در ارتباط با گردشگری» و «ضعف ساختاری در تبلیغات و اطلاع رسانی» بیان شد. این مسأله نشان می‌دهد افرادی که انگیزه کمی برای مشارکت در فعالیت‌های توسعه گردشگری پایدار دارند موانع اجتماعی و آموزشی و تا حدودی موانع اقتصادی را عوامل بازدارنده توسعه گردشگری می‌دانند و افرادی که انگیزه زیادی دارند موانع اجتماعی، آموزشی و فرهنگی - تبلیغاتی را در این امر مؤثر می‌دانند. همچنین از نتایج این چنین برمی‌آید که این دو گروه از مردم محلی توسعه گردشگری را در منطقه تهدیدی برای مسائل اجتماعی و فرهنگی جامعه خود تلقی نمی‌کنند و این احتمالاً به دلیل پیوند عمیق آنها با فرهنگ و آداب و رسوم محلی جامعه خود می‌باشد.

مقایسه میانگین انگیزه مشارکت ساکنان محلی در فعالیتهای توسعه گردشگری پایدار برحسب جنسیت و تأهل در این قسمت به منظور سنجش تفاوت دیدگاه دو گروه زنان و مردان نسبت به انگیزه مشارکت در

فعالیت‌های توسعه گردشگری پایدار از آزمون t استفاده شد. نتایج جدول ۱ حاکی از آن است که بین انگیزه زنان و مردان برای مشارکت در فعالیت‌های توسعه گردشگری پایدار تفاوت معنی‌داری وجود ندارد، اما انجام آزمون t برای تک تک گویه‌های انگیزه مشارکت نشان داد که بین انگیزه مشارکت زنان و مردان مورد مطالعه در خصوص «تغییر نقش اجتماعی و اقتصادی زنان» تفاوت معنی‌داری در سطح یک درصد وجود دارد به‌طوری‌که میانگین زنان بیشتر از مردان بوده و در خصوص «تغییر نقش اجتماعی و اقتصادی مردان» تفاوت معنی‌داری در سطح پنج درصد وجود دارد، به‌طوری‌که میانگین مردان بیشتر از زنان بوده است. تأهل ساکنان نیز توانسته در انگیزه مشارکت و دیدگاه آنها نسبت به موانع و معضلات توسعه گردشگری پایدار اختلاف معنی‌داری در سطح پنج درصد ایجاد کند.

جدول ۱: مقایسه میانگین انگیزه مشارکت ساکنان محلی برحسب جنسیت و تأهل

آماره t	میانگین		آماره t	میانگین		متغیرها
	متأهل (۲۷۲)	مجرد (۸۰)		مرد (۱۹۰)	زن (۱۶۲)	
۲/۱۲*	۷/۴۴	۷/۱۴	۰/۸۵	۷/۳۷	۷/۳۹	انگیزه مشارکت

* معنی‌داری با اطمینان ۹۵٪

مقایسه میانگین انگیزه مشارکت ساکنان محلی در فعالیتهای توسعه گردشگری پایدار برحسب وابستگی درآمد به گردشگری

همچنین نتایج آزمون من‌وایت‌نی در جدول ۲ نشان داد که بین انگیزه مشارکت ساکنانی که مشاغل مرتبط با گردشگری دارند و آنهایی که مشاغل غیر مرتبط با گردشگری دارند تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. بدین معنا که ساکنان محلی صرفاً به علت کسب درآمد نیست که در فعالیتهای توسعه گردشگری پایدار مشارکت می‌کنند و گردشگری به‌عنوان منبع درآمد نگاه نشده است.

جدول ۲: مقایسه میانگین انگیزه مشارکت ساکنان محلی برحسب وابستگی درآمد به گردشگری

آماره z	میانگین		متغیر
	شغل غیرمرتبط با گردشگری (۳۲۹)	شغل مرتبط با گردشگری (۲۳)	
۰/۶۷	۱۷۷/۴۷	۱۶۲/۶۵	انگیزه مشارکت

مقایسه میانگین بین انگیزه مشارکت ساکنان محلی در فعالیتهای توسعه گردشگری پایدار برحسب برخی از متغیرهای تحقیق

در این مطالعه ساکنان محلی با توجه به میانگین به دو گروه با میزان انگیزه (کم، زیاد) تقسیم‌بندی شدند. حال در این بخش به منظور سنجش تفاوت میانگین بین سطوح مختلف انگیزه مشارکت ساکنان محلی

در فعالیت‌های توسعه گردشگری پایدار و برخی از متغیرهای تحقیق از آزمون t استفاده شد که نتایج آن در جدول ۳ آمده است. نتایج حاکی از آن است که بین دیدگاه ساکنان محلی با میزان انگیزه کم و زیاد برای مشارکت در فعالیتهای توسعه گردشگری پایدار و رضایت از پیامدهای اقتصادی گردشگری، موانع و معضلات توسعه گردشگری پایدار و آگاهی آنها از ویژگی‌های منطقه حفاظت‌شده تفاوت معنی‌داری در سطح یک درصد وجود دارد. همچنین بین دیدگاه افراد با انگیزه کم و زیاد برای مشارکت و رضایت از پیامدهای اجتماعی- فرهنگی و زیست‌محیطی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. آرایش و حسینی (۱۳۸۹)، سلیمانی و همکاران (۱۳۸۸) و شریعتی و همکاران (۱۳۸۴) نیز در مطالعات خود نیز به نتایج مشابهی اشاره داشته‌اند.

جدول ۳. مقایسه میانگین بین سطوح انگیزه مشارکت ساکنان محلی و برخی از متغیرهای تحقیق

آماره t	انگیزه مشارکت		متغیر
	زیاد (۱۸۷)	کم (۱۶۵)	
۲/۴۱**	۴۹/۵۳	۴۸/۳۵	رضایت از پیامدهای اقتصادی گردشگری
۱/۳۲	۶۱/۴۴	۶۰/۴۲	رضایت از پیامدهای اجتماعی- فرهنگی گردشگری
۱/۱۲	۴۲/۱۸	۴۱/۶۱	رضایت از پیامدهای زیست‌محیطی گردشگری
۶/۳۴**	۷/۳۸	۶/۵۶	آگاهی از ویژگی‌های یک منطقه حفاظت‌شده
۵/۵۲**	۷/۰۳	۶/۱۸	موانع و معضلات توسعه گردشگری پایدار

** معنی‌داری با اطمینان ۹۹٪

رابطه بین انگیزه مشارکت ساکنان محلی در فعالیتهای توسعه گردشگری پایدار و متغیرهای فردی تحقیق به‌منظور سنجش رابطه بین انگیزه ساکنان محلی برای مشارکت در فعالیتهای توسعه گردشگری پایدار با متغیرهای فردی تحقیق از ضریب همبستگی پیرسون و اسپیرمن استفاده شد که نتایج آن در جدول ۴ آمده است. همانطور که مشاهده می‌شود بین سن، تحصیلات و میزان رضایت ساکنان محلی از حضور گردشگران و انگیزه آنها برای مشارکت در فعالیتهای توسعه گردشگری پایدار و حفاظت از محیط زیست رابطه معنی‌داری وجود ندارد. اما بین میزان ارتباط ساکنان محلی با گردشگران و انگیزه آنها برای مشارکت رابطه منفی و معنی‌داری در سطح یک درصد وجود دارد، بدین معنی که ارتباط بیشتر آنها با گردشگران می‌تواند منجر به انگیزه کمتر آنها برای مشارکت در فعالیتهای توسعه گردشگری پایدار و حفاظت از محیط‌زیست گردد.

جدول ۴: همبستگی بین انگیزه مشارکت ساکنان محلیو متغیرهای فردی

متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	ضریب همبستگی اسپیرمن
انگیزه مشارکت		
سن	۰/۰۱۲	-
تحصیلات	-	۰/۰۶۱
میزان ارتباط با گردشگران	-	-۰/۱۴**
میزان رضایت از حضور گردشگران	-	۰/۰۶۹

** معنی داری با اطمینان ۹۹٪

تحلیل انگیزاننده‌های مشارکت در توسعه گردشگری پایدار

بر اساس نتایج حاصل از رگرسیون به‌منظور بررسی انگیزاننده‌های مشارکت در توسعه گردشگری پایدار در جدول ۵ مشخص می‌شود که در واقع سه متغیر رضایت از پیامدهای زیست محیطی گردشگری، رضایت از پیامدهای اجتماعی گردشگری، رضایت از پیامدهای اقتصادی گردشگری، ۴۴ درصد از تغییرات متغیر وابسته «انگیزه مشارکت ساکنان محلی در فعالیت‌های توسعه گردشگری پایدار» را تبیین می‌نمایند. این نتایج با یافته‌های سلیمانی و همکاران (۱۳۸۸)، غنیان و همکاران (۱۳۸۹)، آرایش و حسینی (۱۳۸۹) مطابقت دارد.

معادله خطی به‌دست آمده از رگرسیون به شکل زیر می‌باشد:

$$Y = 0.012X_1 + 0.061X_2 - 0.14X_3 + 0.427$$

Y = انگیزه مشارکت ساکنان محلی در فعالیت‌های توسعه گردشگری پایدار

X₁ = رضایت از پیامدهای زیست محیطی گردشگری

X₂ = رضایت از پیامدهای اجتماعی گردشگری

X₃ = رضایت از پیامدهای اقتصادی گردشگری

جدول ۵: عوامل موثر بر انگیزه مشارکت ساکنان محلی در فعالیت‌های توسعه گردشگری پایدار

متغیر	B	Beta	t	sig
ضریب ثابت (Constant)	۰/۴۲۷	-	۲/۶۷۳	۰/۰۰۹
رضایت از پیامدهای زیست محیطی گردشگری (X ₁)	۰/۸۳۷	۰/۲۷۳	۳/۱۴۹	۰/۰۰۲
رضایت از پیامدهای اجتماعی گردشگری (X ₂)	۰/۶۳۶	۰/۲۴۱	۲/۶۱۷	۰/۰۰۱
رضایت از پیامدهای اقتصادی گردشگری (X ₃)	۰/۶۱۱	۰/۲۱۰	۲/۱۲۳	۰/۰۰۱
	۰/۴۵۷R ² =	۰/۶۷۶R=	۰/۰۰۰Sig=	۲۵/۴۸F=

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

همانگونه که نتایج نشان می‌دهد مهم‌ترین انگیزه ساکنان محلی برای تمایل به مشارکت در فعالیت‌های توسعه گردشگری پایدار، اختصاص امتیازاتی از طرف دولت به مشارکت‌کنندگان در حفاظت از محیط زیست، افزایش فرصت‌های تفریح و امکانات رفاهی روستا و منطقه، توجه بیشتر دولت به منطقه، احساس افتخار و تعلق خاطر نسبت به منطقه، علاقه به فعالیت‌های گردشگری پایدار و حفاظت از منابع طبیعی و چشم‌اندازهای منطقه، آشنا شدن با گردشگران و سایر فرهنگ‌های مختلف بوده است. همچنین داده‌ها نشان می‌دهند که کسب درآمد بیشتر برای خود و خانواده، کاهش اشتغال در بخش کشاورزیو ایجاد اقتصاد جایگزین، تغییر نقش اجتماعی و اقتصادی زنان در اثر مشارکت، وجود منابع مالی کافی برای انجام فعالیت‌های حفاظتی و تولیدی-خدماتی مرتبط با گردشگری، پرکردن اوقات فراغت و کسب موقعیت شغلی بهتر نتوانسته‌اند در اولویت‌های برتر میل به مشارکت ساکنان محلی را برانگیزانند. این مسأله‌گویای آن است که مردم محلی از نقش توسعه‌ای فعالیت‌های گردشگری آگاهند، دیدگاه مثبتی نسبت به گردشگری و گردشگران دارند و آن را فرصتی برای رشد و توسعه جامعه خود قلمداد می‌کنند و در یک دسته‌بندی می‌توان گفت که محوریت انگیزه آنها در قالب انگیزه‌های مشارکت مدنی و تنوع‌بخشی می‌گنجد و جنبه اقتصادی ندارد یعنی فعالیت‌های گردشگری را از دید منفعت شخصی نمی‌نگرند بلکه دیدگاهی جامعه‌محور دارند. همچنین با نظر به مقدار عددی میانگین‌ها می‌توان اظهار داشت که در صورت وجود زمینه‌ها و بسترهای مناسب ساکنان محلی از انگیزه بالایی برای مشارکت در فعالیت‌های توسعه گردشگری پایدار برخوردارند. اما از بعد دیگر این است که از دیدگاه ساکنان محلی گردشگری به‌عنوان منبع درآمد نگاه نشده لذا باید ساکنان محلی منطقه به سمت توسعه کسب و کارهای کوچک از طریق گردشگری هدایت شوند و گردشگری فرصتی برای ایجاد کسب و کار و کسب درآمد تلقی گردد. بنابراین پیشنهاد می‌شود با در اختیار گذاشتن وام‌های کم بهره فرصت اشتغال از طریق گردشگری برای ساکنان محلی منطقه فراهم گردد.

بر اساس نتایج در تفاوت بین انگیزه زنان و مردان برای مشارکت در فعالیت‌های توسعه گردشگری پایدار تفاوت معنی‌داری وجود ندارد، اما برای تک‌تک گویه‌های انگیزه مشارکت نشان داد که بین انگیزه مشارکت زنان و مردان مورد مطالعه در خصوص دلایل انگیزشی مانند تغییر نقش اجتماعی و اقتصادی زنان و مردان تفاوت معنی‌داری وجود دارد که در ارتباط با تغییر نقش اجتماعی و اقتصادی زنان، میانگین زنان بیشتر و در ارتباط با تغییر نقش اجتماعی و اقتصادی مردان، میانگین مردان بیشتر بوده است. تأهل ساکنان نیز نتوانسته در انگیزه مشارکت و دیدگاه آنها نسبت به موانع و معضلات توسعه گردشگری پایدار اختلاف معنی‌داری در سطح پنج درصد ایجاد کند. با توجه به این نتایج می‌توان اظهار

نمود که از آنجایی که هنجارهای فرهنگی روستا، زنان را به کار در منزل و مردان را به فعالیت در خارج از منزل سوق می‌دهد، لذا طبیعی است زمانی که افراد از هنجارهای رفتاری و ارزشی زن و مرد دور می‌شوند، جامعه از خود واکنش نشان دهد و این واکنش بر رفتار آنها تأثیر می‌گذارد و در نهایت زنان روستا را از مشارکت در امور بازمی‌دارد و در مورد افراد متأهل، فشارها و محدودیت‌های فرهنگی جامعه خصوصاً در جوامع سنتی تا اندازه‌ای تخفیف می‌یابد و افراد متأهل امنیت خاطر بیشتری را احساس می‌نمایند. لذا پیشنهاد می‌شود که از طریق ایجاد مشاغلی در رابطه با گردشگری در منطقه از نیروهای جوان و زنان بیشتر استفاده نموده تا هم باعث اشتغالزایی آنان شود و هم و این قشر فراموش شده بیشتر در فعالیتهای توسعه‌ای منطقه مشارکت نمایند.

بر اساس نتایج نیز سه متغیر رضایت از پیامدهای زیست محیطی گردشگری، رضایت از پیامدهای اجتماعی گردشگری، رضایت از پیامدهای اقتصادی گردشگری، ۴۴ درصد از تغییرات متغیر وابسته انگیزه مشارکت ساکنان محلی در فعالیتهای توسعه گردشگری پایدار را تبیین می‌نمایند. با توجه به این نتایج می‌توان اظهار نمود که انگیزه مشارکت برای فعالیتهای گردشگری در منطقه بیشتر در جهت حفظ حیات وحش و گونه‌های گیاهی و جانوری در معرض انقراض، کاهش آلودگی محیط روستا و استفاده بهینه از منابع طبیعی منطقه می‌باشد و گردشگری نتوانسته است نقش پررنگی در ایجاد مشاغل مرتبط با گردشگری و کسب درآمد برای ساکنان محلی ایفا کند که این امر احتمالاً به دلیل توسعه کم فعالیت‌های گردشگری در سطح منطقه می‌باشد. لذا پیشنهاد تشویق و حمایت از تشکلهای غیردولتی و محلی مرتبط در منطقه برای جلب مشارکت مردم محلی در بخش گردشگری با انجام اقداماتی نظیر واگذاری بخشی از تصدی‌گری بخش دولتی به بخش خصوصی و روستاییان، ایجاد معافیت‌های مالیاتی برای آنها، فراهم کردن تسهیلات بانکی و اعطای وام‌های کم‌بهره به بخش خصوصی و روستاییان، رفع موانع اداری و ایجاد تسهیلات برای آنها می‌شود.

به‌طورکلی بر اساس یافته‌های تحقیق، پیشنهادهایی به شرح زیر می‌توان بیان نمود:

- به‌منظور حصول نتیجه مطلوب از توسعه گردشگری پایدار در این منطقه باید از طرح‌ها و برنامه‌های پراکنده توسعه گردشگری پرهیز شود و به جای آن، برنامه‌های توسعه گردشگری پایدار برای کل منطقه تهیه و بر اساس آن طرح‌های مختلفی تعریف گردد و در بخش‌های مختلف به اجرا درآید.
- در راستای توسعه گردشگری پایدار، اداره آموزش و پرورش با گنجاندن مطالبی در ارتباط با گردشگری و حفظ محیط‌زیست در کتب و همچنین از طریق برگزاری کلاس‌های فوق برنامه در مدارس سطح استان درخصوص جاذبه‌های طبیعی و تاریخی مختص آن مناطق، برای تقویت اثرات مثبت و کاهش اثرات منفی گردشگری در جهت نگرش مثبت جامعه میزبان به اثرات گردشگری و جلب حمایت آنها از این صنعت و افزایش رضایتشان از توسعه این فعالیت‌ها کمک کند.

- کارشناسان ترویج مراکز خدمات کشاورزی مستقر در منطقه با آموزش کوتاه مدت دهیاران و شوراهای در زمینه طبیعت‌گردی و حفظ محیط‌زیست و همچنین با توزیع کاتالوگ‌ها و بروشورهایی در میان خانواده‌های روستاهای اطراف منطقه، جهت افزایش آگاهی مردم روستا در خصوص ویژگی‌های زیست‌محیطی منطقه حفاظت‌شده و منافع و مزایای گردشگری در سطح منطقه و نقش آن در زندگی آنها اقدام کنند.
- بخش دولتی منابع بیشتری اعم از بودجه، امکانات و نیروی انسانی برای حفاظت و مدیریت منطقه اختصاص دهد و از تعاونی‌ها، سازمان‌های غیردولتی و شرکت‌های غیرخصوصی ایجاد شده حمایت بیشتری کند.
- مکان‌یابی صحیح و تعیین حدود ساخت و ساز توسط اداره محیط‌زیست شهرستان جهت جلوگیری از پیشروی در اراضی منطقه و تخریب محیط‌زیست؛
- تدوین قوانین و مقرراتی برای جلوگیری از تغییر کاربری اراضی با همکاری شهرداری و سازمان جهاد کشاورزی استان؛
- معرفی قوانین و مقررات بهره‌برداری از منابع طبیعی و زیست‌محیطی به ساکنان منطقه توسط تشکل‌های غیردولتی و یا ساکنان آگاه و علاقه‌مند به مسائل زیست‌محیطی.

کتابشناسی

۱. آرایش، ب. و ج. حسینی (۱۳۸۹). تحلیل رگرسیونی عوامل مؤثر بر مشارکت مردم در حفظ و احیا، توسعه و بهره‌برداری منابع طبیعی تجدیدشونده از دیدگاه کارشناسان منابع طبیعی استان ایلام. نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی (علوم و صنایع غذایی). جلد ۲۴، شماره ۱، صص ۵۸-۴۹؛
۲. ازکیا، م. و غ. غفاری (۱۳۸۰). بررسی رابطه بین انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی سازمان‌یافته روستاییان در نواحی روستایی شهرستان کاشان. اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال نهم، شماره ۳۶، صص ۲۰۵-۱۷۵؛
۳. اسدی، ع.، شریف‌زاده، ا. و م. شریفی (۱۳۸۷). بررسی انگاره‌های مرتبط با مشارکت مردم محلی در فرآیند توسعه جنگل‌های حرا در جنوب ایران. مجله منابع طبیعی، سال چهارم، شماره ۶۱، صص ۸۶۵-۸۴۹؛
۴. بخشی‌زاده، ح. م. طالب و ح. میرزایی (۱۳۸۷). مبانی نظری مشارکت اجتماع روستایی در برنامه‌ریزی گردشگری روستایی در ایران. فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۱، شماره ۴، صص ۵۲-۲۵؛
۵. رضوانی، ع. (۱۳۸۰). نقش اکوتوریسم در حفاظت از محیط زیست. فصلنامه محیط‌شناسی. شماره ۳۱، صص ۱۲۲-۱۱۵؛
۶. سلیمانی، خ. و همکاران (۱۳۸۸). بررسی نگرش جامعه میزبان در خصوص توسعه گردشگری روستایی؛ مطالعه نواحی روستایی شهرستان ایذه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان؛
۷. شرکت جهاد تحقیقات آب و آبخیزداران (۱۳۸۱). طرح مدیریت پناهگاه حیات وحش و منطقه حفاظت‌شده دز. مشاور: شرکت رویان، معاونت محیط‌طبیعی و تنوع زیستی دفتر زیستگاه‌ها و امور مناطق، سازمان حفاظت از محیط‌زیست، صص ۱۱-۱۵؛
۸. شریعتی، م.، زیادبخش، س. و ن. ورامینی. (۱۳۸۴). عوامل مؤثر بر مشارکت روستاییان جنگل‌نشین در حفاظت از جنگل‌های شمال و غرب کشور. فصلنامه جنگل و مرتع، شماره ۶۷، صص ۲۹-۲۳؛
۹. علیقلی‌زاده فیروزجایی، ن.، بدری، ع. و ح. سبکبار (۱۳۸۶). نگرش جامعه میزبان به اثرات محیطی و اقتصادی گردشگری در نواحی روستایی: مطالعه موردی بخش مرکزی شهرستان نوشهر. فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۰، شماره یک؛
۱۰. غنیان، م.، قدیری معصوم، م.، مطیعی لنگرودی، ح. و ک. زرافشانی (۱۳۸۹). عنوان تحلیل ابعاد گردشگری روستایی با رویکرد جنسیتی از دیدگاه جامعه میزبان. پژوهش جامعه زنان، سال ۸، شماره سوم، صص ۲۳-۷؛
۱۱. مهدوی، م.، قدیری معصوم، م. و ن. قهرمانی (۱۳۸۷). اثرات گردشگری بر توسعه روستایی با نظرسنجی از روستاییان دره کن و سولقان. فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۱، شماره دوم، صص ۶۰-۳۹؛
۱۲. میرزایی، ر. (۱۳۸۸). تأثیر توسعه گردشگری روستایی در منطقه اورامات کرمانشاه. فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۲، شماره چهارم، صص ۷۶-۴۹؛

13. Aref, F. and Redzunan, M. (2009). Assessing the Level of Community Participation as a Component of Community Capacity Building for Tourism Development. *European Journal of Social Sciences*, 8(1): 68-75;

14. Baros, Z. and David, L.D. (2007). Environmental ism sustainable development from

- the point of view of tourism. *Torism. Torismos*: 2(2): 141-152;
15. Bushell, R., Staiff, A. and Eagles, P. (2007). *Tourism and protected area: Benefits beyond Boundaries*. The vth IUCN word park congress. CABI: Wallingford/ uk;
 16. Eagles, P.F.J., McCool, S.F. & Hayenes, C.D. (2002). *Sustainable tourism in protected areas: Guidelines for planning and management*. Word commission on protected areas(WCPA), IUCN, The word conservation union;
 17. Gursoy, D. and Rutherford. G. (2003). *Host attitudes toward tourism: An improved structural model*. *Annals of tourism research*. 31(3): 495- 516;
 18. Lasker, R.D., Weiss, E.S. and Miller, R. (2001). *Partnership synergy: A practical framework for studying and strengthening the collaborative advantage*. *The Milbank Quarterly*, 79(2): 179-205;
 19. Nickerson, N.P. , Black, R.J. and McCool, S.F. (2001). *Agri-tourism: motivations behind farm/ranch business diversification*. *Journal of Travel Research*. 40(1): 19-26;
 20. Ozen, H. & Yalcinkaya, A. (2007). *Investigation of sustainable tourism concept for Uzungol*. *International tourism Biennial*. pp: 112- 120;
 21. Rinzin, C., Walter, J., Vermeulen, V. and Glasbergen, P. (2007). *Ecotourism As A Mechanism For Sustainable Development: The Case Of Bhutan*. *Environmental Sviences*, 4(2): 109-125;
 22. *Secretaria of the Convention on Biological Diversity(CBD)*. (2008). *Protected areas in today's world: Their values and benefits for the welfare of the planet*. Montral, Technical series No. 36;
 23. Thabet, A. (2007). *An Approach To A Strategy For Improving Libyas Tourism Industry*. *International Tourism Biennial*. PP:3-13;
 24. Tatoghlu, E., Erdal, F., Ozgur, H. and Azakil, S. (2000). *Resident perception of the impact of tourism in a Turkish resort town*. pp: 745-755;
 25. Tosun, C. (2002). *Host perception of impact: a compatative tourism study*. *Annals of Tourism Research*. 29(1): 23-45;
 26. Van Broeck, A. (2001). *Pamukkale: Turkish homestay tourism*. In *hosts and Guests revisited: Tourism Issues of the 21st century*, V. Smith and M. Brent, eds., 161-174. New York: cognizant;
 27. Wilson, S. (2001). *Factors For Success In Rural Tourism Development*. *Journal Of Travel Reasearch*, Boulder, 40(2): 132-139.

مؤسسه تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی